

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д.н. Живко Иванов Драганов, катедра „Международно право и право на ЕС“, ЮФ на УНСС

Относно: дисертационния труд на Елислав Венциславов Атанасов на тема “Регулирането на стопанската дейност на робите и отговорността на техните господари в Древен Рим (Съпоставка на отговорността между *actio quod iussu* и *actio de peculio*)”, представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. „Право“, *научна специалност* „Римско частно право“

Основание за представяне на рецензията е участието ми в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № № 1754/15.07.2021 г. на Зам.-ректора по НИД и МС на УНСС

1. Информация за дисертанта

Елислав Атанасов е завършил специалност “Право” в ЮФ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2015 година. През 2016 година той е вписан като адвокат и упражнява адвокатска дейност и към настоящия момент. През 2017 Елислав Атанасов е зачислен като докторант по научната специалност „Римско частно право“ към Катедра „Частноправни науки“ на ЮФ на УНСС. В периода от 2016 година до сега дисертантът е взел участие в два

семинара и една кръгла маса по проблеми на римското частно право, като един от семинарите е проведен в Братислава, а представеният доклад е на английски език. Елислав Атанасов владее английски, руски, немски и италиански. Изявите му след завършване на специалност „Право“ свидетелстват за траен и задълбочен интерес към правната наука и научните изследвания, в частност към проблемите на римското частно право.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за рецензия дисертационен труд има за предмет изследване на отговорността на господаря за действията на неговите роби по римското право и включва ограничената отговорност по *actio de peculio* и неограничената отговорност по *actio quod iussu*. Дисертацията е в обем от 284 страници, 104 от които са приложения. Направени са 428 бележки под линия. Съдържанието е разпределено в увод, четири глави, заключение и приложения. Всяка глава завършва с междинни изводи, а след заключението са изведени приносите на труда.

В Глава 1 дисертантът разглежда историята на робството в римската държава в различните периоди от нейното развитие, от периода на управление на римските рексове до Късната република и робските въстания. Представени са демографски данни относно източниците на робство, брой на робите и др. Отделено е специално внимание на значението на робството и на робите за римското семейство и за римската икономика. Важни за тезата на изследването в тази част са изводите, че икономиката в римската държава се базира на взаимното задължаване и обвързване на участниците в стопанския оборот, включително чрез предоставянето на имущество на роба за управление, и съответно за наличието на множество различни правни инструменти, които са на разположение на кредитора и които осигуряват баланс между интересите на господарите, робите и останалите участници в икономическия оборот.

Глава 2 е посветена на анализ на добавъчните акции и на терминологичната употреба на това понятие. Добавъчните акции са важен институт на римското право, който позволява да се ангажира отговорността на господаря за действията на лицата, които попадат под неговата власт като по този начин се улеснява извършването на стопанска дейност от по-широк кръг лица и се създават гаранции за вземанията на кредиторите. Проследява се възникването на добавъчните акции, мястото им в източниците и честотата на тяхното използване. Направена е класификация на добавъчните акции при прилагането на различни критерии като обема на отговорността, приложното им поле и по-конкретно дали те се прилагат само в търговските или и в личните отношения и др.

В Глава 3 дисертантът изследва пекулиума. Той разглежда етимологията на понятието, възникването на института и правната му същност. Особен интерес представлява анализът на съдържанието на пекулиума като обособен квазипатримониум. Разглеждат се още естествените права и задължения на роба и разпореждането с пекулиарно имущество. Въз основа на анализа дисертантът е предложил дефиниция на пекулиума.

Глава 4 е посветена на изследване на понятието за *iussum* и на неограничената отговорност на господаря за действия на неговите роби и подвластни. Както и в предходната глава, дисертантът първо изяснява етимологията на понятието и прави обща характеристика. След това се анализират видът и особеностите на отговорността на господаря и различните правни ефекти, които могат да бъдат постигнати чрез *iussum*. В Заключението авторът извежда общите характеристики и определя ключовите различия между *actio de peculio* и *actio quod iussu*.

3. Оценка на научните и научно – приложните приноси на дисертационния труд

Монографичното изследване “Регулирането на стопанската дейност на робите и отговорността на техните господари в Древен Рим (Съпоставка на отговорността между *actio quod iussu* и *actio de peculio*)” представлява оригинален научен труд, който разкрива способността и качествата на докторанта да провежда самостоятелно и задълбочено научно изследване. Дисертацията се отличава с много добра структура, яснота и последователност на изложението. Авторът има изграден научен стил, който се отличава с кратък и съдържателен изказ.

Трудът има приносен характер. Изследването е посветено на институти на римското право, които макар и неприложими в съвременните отношения разкриват специфични характеристики и особености на отговорността при осъществяването на стопански дейности при условията на робство в Древния Рим. Чрез анализа на пекулиума авторът на труда се стреми да провокира дискусия относно усъвършенстването на действащата правна уредба на дружествата с ограничена отговорност и дори предлага конкретни решения в тази посока, на основата на отговорността при пекулиума в римското право. Считаю, че основният принос на монографията е в посока на развитието на научните изследвания на римското частно право у нас, както и в обогатяването на съществуващите знания. Огромна е проучвателната дейност на дисертанта, за която може да се съди както по големия обем анализирани литературни източници, така и по резултатите от проведеното научно изследване. Конкретните приноси на труда могат да бъдат обобщени, както следва.

3.1. Дисертационният труд представлява новост в правната ни литература. Независимо, че отделни въпроси от обхвата на дисертацията са били предмет на изследване и в други научни публикации от областта на римското частно право, представеният труд е първото цялостно изследване у нас, в което се извършва подробна съпоставка на ограничената отговорност в рамките на пекулиума и неограничената отговорност в хипотезата на *iussum*.

3.2. Приносен характер има обзорът на научната литература в областта. Дисертацията ще бъде полезна за изследователите на римското частно право и ще допринесе за задълбочаване на бъдещите им научни анализи, както и за изследване и изясняване на други въпроси, които имат историографски характер. Интердисциплинарният характер на изследването е създава възможност то да бъде използвано и в други области извън правото.

3.3. Дисертантът е положил съществени усилия за обобщаването и представянето на голям обем справочна и статистическа информация. Събраните и включени като приложения към дисертацията данни ще са от съществена полза за провеждането на бъдещи научни изследвания на римското частно право.

3.4. Приносен характер има подробният и задълбочен анализ на отговорността на господаря за действията на лица, които са под неговата власт в римското частно право, който обхваща източниците от всички етапи на развитие на римската държава. Трудът съдържа изследване на акциите, които ангажират тази отговорност, техния генезис и систематичното им място в източниците. Интерес представлява и класификацията на акциите, която докторантът прави при прилагането на различни критерии.

3.5. Сред значимите приноси на труда следва да се посочат предложените от дисертанта дефиниции на понятията пекулиум и *iussum*. Извеждането им почива на анализа на голям обем текстове, а при формулирането на дефинициите авторът се придържа към стила на римскоправните източници като се стреми да избегне твърде голяма абстрактност на понятията.

3.6. Като самостоятелен принос може да се посочи анализът на разнообразието на механизми в римското частно право, които са предназначени да уреждат отговорността на господаря за действията на неговите роби и стремежа на дисертанта на тази основа да предложи решения на проблеми на отговорността в гражданското и в търговското право у нас.

3.7. Приносен характер имат направените от дисертанта изводи относно ролята и значението на института на пекулиума за развитието на стопанските отношения в римската държава.

4. Оценка на публикациите по темата на дисертационния труд

Дисертантът е представил три публикации по темата на дисертационния труд. Две от тях са на български, а третата е на английски език. Първата публикация представлява статия, в която се изяснява един от правните механизми, чрез които се постига ограничаване на отговорността в римското право - пекулиумът, и този механизъм се съпоставя с уредбата на дружеството с ограничена отговорност. Втората е научен доклад, в който дисертантът представя и анализира правните инструменти за осъществяване на стопанска дейност от робите. Докладът е изнесен на научна конференция „100 ГОДИНИ УНСС – 100 ГОДИНИ ПРАВО В УНСС“. В него дисертантът разглежда основните положения в римската робовладелческа икономика като отделя специално внимание на уредбата на дарението в римското право и значението му за отношенията в Древния Рим. Анализират се отделните добавъчни акции и тяхното приложение в римското право. Дават се примери за отговорността на господаря при отделни сделки, основа на която е пекулия на роба или повелята на самия господар. Третата публикация е приета за печат в списание Бизнес и право. *Aurea Iuris Romani*. Тя е на английски език. В нея дисертантът поставя проблема за същността на *concessio peculii* и търси отговор на въпроса дали чрез нея се създава пекулиумът. В статията той изследва и ролята на волята на господаря и *causa peculiaris* за създаването на пекулиума.

5. Оценка на автореферата

Представен е автореферат, който се състои от 31 страници. Авторефератът се състои от четири части. Първата част съдържа обща характеристика на дисертационния труд. В нея дисертантът е включил

обосновка на необходимостта и актуалността на изследването, представил е предмета на изследване, изяснил е използваната методология и е посочил информацията относно обема и структурата на дисертацията. Втората част обхваща кратко изложение на съдържанието и изводите по всяка от главите на изследването. Авторефератът съдържа описание на основните приноси на труда и списък на публикациите по темата на дисертацията.

Считам, че научните и научно-приложните приноси на труда са отразени коректно от дисертанта.

6. Критични бележки и препоръки

Към дисертанта могат да бъдат направени и някои критични бележки и препоръки.

1. Дисертацията разкрива стремежа на автора към това, направеното от него изследване на отговорността на господаря в Древен Рим да допринесе за усъвършенстването на действащото законодателство у нас. Действително, редица институти на римското частно право са залегнали в основата на уредбата на съвременните частноправни отношения. В стремежа си да приложи модела на ограничена отговорност на господаря при пекулиума към съвременните отношения, дисертантът предлага допълване на разпоредбата на чл.113 ТЗ чрез създаване на втора алинея, както следва: „Когато съдружник се е обогатил за сметка на дружеството и обогатяването е против интересите на дружеството или с цел увреждане на кредиторите, той отговаря с личното си имущество до размера на обогатяването“. Това смело предложение на дисертанта не е обосновано и не може да срещне подкрепа. То се основава на по-скоро механично пренасяне на елементи от специфичния механизъм на ограничената отговорност на господаря в Древния Рим към уредбата на дружеството с ограничена отговорност в наши дни. За обосноваването на предложението за допълване на режима на отговорност на съдружниците в ООД е необходимо да се извърши по-задълбочен анализ на характера на отношенията между

съдружниците и ООД и на причините поради които законодателят е ограничил тяхната отговорност по този начин. Освен това съдружниците в ООД не са единствените съдружници в търговски дружества чиято отговорност е ограничена, за да се предлага допълване на режима единствено спрямо тях. Авторът не отчита, че съдружниците в ООД нямат власт в това си качество да се разпореждат с имуществото на дружеството, за да могат с действията си, както се изразява дисертантът, „да „източват“ дружеството си, обогатявайки се и скривайки се зад ограничената отговорност.“ Без да е необходимо да задълбочаваме дискусиата в тази посока, към дисертанта може да бъде отправена препоръка за провеждане на по-обстоятелствен анализ на правните институти, преди да се предложи пренасяне на решения от римското частно право към уреждането на съвременните търговски отношения. За да бъде обосновано подобно на направеното от дисертанта предложение, е необходимо първо да се изследват особеностите и характеристиките на уредбата на отношенията между съдружниците и дружеството, на съществуващите форми на отговорност и едва на тази основа да се предлагат допълнения към действащите закони.

2. Една от представените публикации, а именно статията „Пекулиумът като средство за ограничаване на отговорността на господаря в Древен Рим. Съпоставка с дружеството с ограничена отговорност“, е публикувана единствено онлайн, в сайта „Предизвикай правото!“ Посоченият интернет сайт е много популярен сред практиците, а също и сред изследователите на правната материя, но не представлява рецензирано научно издание. Препоръчително е публикациите, които се представят в процедурата по защита да бъдат включени в правни издания с редакционна колегия.

Направените критични бележки и препоръки не променят положителното ми впечатление от представения дисертационен труд.

7. Заключение

Дисертационният труд на тема “Регулирането на стопанската дейност на робите и отговорността на техните господари в Древен Рим (Съпоставка на отговорността между actio quod iussu и actio de peculio)” представлява оригинално научно изследване по проблеми на римското частно право, което следва да получи положителна оценка. Изследването се отличава с научни и научно – приложни достойнства и представлява принос за правната наука у нас. Трудът отговаря на изискванията, установени в ЗРАСРБ и в Правилника за прилагането му и следва да получи положителна оценка.

Въз основа на цялостното ми впечатление за качествата и достойнствата на труда, предлагам на научното жури да вземе решение за присъждане на Елислав Венциславов Атанасов на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. „Право“, научна специалност „Римско частно право“.

29.09.2021
гр. София

Подпис:
проф. д.н. Живко Драганов